
ETNOMÜZİKOLOJİ ALANINDA BİR ANALİZ ARACI: KİMLİK KAVRAMI**A Tool of Analysis in the Field of Ethnomusicology: ‘Identity’ Concept****Murat KÜÇÜKEBE***

ÖZ

80’li yıllardan itibaren sosyal bilim çalışmalarında giderek daha fazla iş gören ve neredeyse sürekli başvurulmuş bir kaynak haline alan kimlik kavramı, sosyoloji ve sosyal antropolojinin ilgi alanına girmesiyle birlikte etnomüzikoloji çalışmalarında da sıklıkla yer almaya başlamıştır. Makalede kimlik kavramının etnomüzikoloji disiplini içerisindeki konumlanma sürecini kaynaklar üzerinden aktarmak ve bu alanda bir çözümleme aracı olarak nasıl iş gördüğünü literatürde yer alan çeşitli örnekler aracılığıyla incelemek amaçlanmaktadır. Bu noktada kimlik ve benlik kavramlarının psikoloji ve sosyal antropolojik perspektifli çalışmalar içerisindeki ele alınış biçimi, makale içerisinde yer verilen ilk tartışma olmuştur. Bu tartışmayı takiben kavramsal analiz çerçevesinde yürütülen diğer bir temel argüman, kimliksel yapının oluşumu için başvurulmuş iki önemli dayanak olarak aynılaşma ve farklılaşma ihtiyacı, konu edilmektedir. Özcü ve yapılandırmacı yaklaşımlar bağlamında kimliksel değişim ya da kimlikte temsil meselesi gibi sosyal bilim alanlarında kavramla ilişkili olarak yürütülen gelen görece yaygınlık kazanmış çeşitli tartışma konuları ile kavramın etnomüzikolojik çalışmalarda kullanım biçimleri, makale içerisinde ana hatları ile yer verilen diğer konulardır. Makale aracılığı ile ulaşılan genel bir sonuç, etnomüzikoloji yazınına yansıyan araştırma konularında yapılandırmacı görüşün hâkim olduğu ve söz konusu çalışmaların hemen hepsinde, müziğin toplumsal kimliği yapılandırmada ‘yardımcı’ bir rol üstlendiği yolunda olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Etnomüzikoloji, etnisite, kimlik, müzik, temsil.

ABSTRACT

The concept of identity which has become a reference item for the field of social sciences since the 80’s started to be included frequently in ethnomusicology studies with sociology and social anthropology’s being interested in the concept as well. This article aims at narrating the positioning process of identity concept within the discipline of ethnomusicology and elaborating on how the concept works as an analysis tool for the field via various resources from the ethnomusicology literature. At this point, the first argument in the article is how identity and ego concepts are used in the works produced with psychological and social anthropological perspective. Another basic argument which is the need of dedifferentiation and differentiation used for the formation of identity is handled as the second step. The other issues elaborated in the article are various topics of discussion held about the concept in the field of social sciences such as identity transformation or representation within the contexts of essentialist and constructivist approaches. A general conclusion driven from the article is that constructivist approach is dominant in the research topics elaborated in ethnomusicology literature and in almost all of these studies music has a ‘supportive’ role in constructing the social identity.

Keywords: Ethnomusicology, ethnicity, identity, music, representation.

Araştırma Makalesi - Geliş Tarihi/Received Date: 08.11.2018, Kabul Tarihi/Accepted Date: 27.11.2018

***Sorumlu Yazar/Corresponding Author:** Dr. Öğr. Üyesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuarı, Çalgı Onarımı Yapımı Anasanat Dalı, İzmir, Türkiye. muratkucukebe@yahoo.com. ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5741-6571>

Atf/Citation: Küçükebe, M. (2018). Etnomüzikoloji alanında bir analiz aracı: Kimlik kavramı. *Eurasian Journal of Music and Dance*, (13), 118-132.

Extended Abstract

The concept of identity which has become a reference item for the field of social sciences since the 80's started to be included frequently in ethnomusicology studies with sociology and social anthropology's being interested in the concept as well. This article aims at narrating the positioning process of identity concept within the discipline of ethnomusicology and elaborating on how the concept works as an analysis tool for the field via various resources from the ethnomusicology literature. At this point, the first argument in the article is how identity and ego concepts are used in the works produced with psychological and social anthropological perspective. Another basic argument which is the need of dedifferentiation and differentiation used for the formation of identity is handled as the second step. The other issues elaborated in the article are various topics of discussion held about the concept in the field of social sciences such as identity transformation or representation within the contexts of essentialist vs. constructivist approaches and the usage of the concept in ethnomusicological studies.

Although the concept was mentioned in Alan Merriam's *The Anthropology of Music* (1964), Bruno Nettl's *The Study of Ethnomusicology: 29 Issues and Concepts* (1983) and *Ethnomusicology: An Introduction* (1992), it was seen that 'identity' was the most significant topic of the program held for the 50th Anniversary of Ethnomusicology Society in 2005 by constituting the basis for 83 of the 500 articles. Rice who evaluates this mentions three probable causes for the concept's widening use in music researches that started to be popular in 1980's. According to him, one of the reasons is the importance that the concept gained in the fields of psychological analysis, sociology, anthropology, cultural studies and philosophy thanks to a rising trend in the beginning of the 1960's. In other words, 'identity's becoming a concept that attracts attention in these fields constituting a foundation for ethnomusicology discipline is one of the reasons. The second reason is that American identity policy which was founded on race, ethnic origins and gender especially in the beginning of 1970's started to gain ground in the universities and cultural life of the USA. The third reason is about an important idea that was formed in connection to the experiences gained in ethnomusicologic field researches in the beginning of the 1980's. According to this, people now lived in a fragmented and a deterritorialized world. Consequently; geographical, economical, cultural and social variabilities independent from traditional, ethnic, national, gender and social identity categories came up. The routes of life, in other words; all the fields used to collect instruments for the creation of identity became as important as origins, may be more important. In connection to this; the function of music as a cultural product with multiple usage possibilities like strengthening the meaning, providing its transmission, helping its transformation or making the behavioral choices visible and its usage in ethnomusicological studies aiming at analyzing the aforementioned behavior's nature within the context of 'identity' became diversified. The analysis potential of the concept and this diversity created because of its special content positioned in the core of 'ethno'musicology field is also the reason of a self-criticism that came up diachronically on the disciplinary line although it appears to draw a positive picture at first sight. This fragmented condition of the concept_ that came up in terms of approach_ which was operated in accordance with the unique conditions of the research topics in various studies performed almost everywhere in the world under titles as ethnic, national, regional, religious, hybrid, tribal or social etc., also brought up the 'question' of the existence of a structural weakness along with the discussion on the need of unifying, coherent and inclusive studies to overcome this situation. For the purpose of making a brief evaluation to join the aforementioned discussion, it won't be wrong to say that the four basic stands suggested by Rice can be considered as 'descriptive' in terms of researchers' applying the concept of identity on their subject matter, either for the studies performed at our country or around the world. In addition to this, as the examples given in this article show, the fact that many studies can be related to more than just one position makes us question the benefits of handling the subject in a categorical approach. With a general assessment, it is seen that

constructivist approach is dominant in the research topics elaborated in ethnomusicology literature and in almost all of these studies music has a ‘supportive’ role in constructing the social identity.

1964 yılında yayımlanan Alan Merriam’ın *The Anthropology of Music* (Müziğin Antropolojisi), Bruno Nettl’in 1983 yılında yayımlanan *The Study of Ethnomusicology: 29 Issues and Concepts* (Etnomüzikoloji Çalışmaları: 29 Konu ve Kavram) ya da 1992 yılında yayımlanan aynı yazara ait *Ethnomusicology: An Introduction* (Etnomüzikoloji: Bir Giriş) adlı kitaplarında o zaman yer almış olmasa da, Etnomüzikoloji Derneğinin 50. Yıl dönümü için 2005 yılında düzenlenen program incelendiğinde, müzik ve kimlik konusunun, etkinlik süresince ele alınan en önemli konu olduğu ve yaklaşık 500 makalenin 83 kadarına temel teşkil ettiği görülmüştü. Bu durumu değerlendiren Rice, seksenli yıllarda popülerleşmeye başladığı görülen kavramın, müzik araştırmalarında giderek genişleyen bir yer bulmasının nedeni olarak gördüğü üç muhtemel sebepten söz eder. Buna göre kavramın 1960’ların başında gerçekleştiği görülen bir yükselişe psikososyal inceleme, sosyoloji, antropoloji, kültürel çalışmalar ve felsefe literatürlerinde önem kazanması bu durumun sebeplerinden biridir. Diğer bir deyişle ‘kimliğin’ etnomüzikoloji için temel niteliğine sahip bu alanlarda giderek daha çok ilgi gören bir kavram haline gelmesi bu durumun bir sebebi olmuştur. İkinci sebep, özellikle 1970’lerin başında, ırk, etnik köken ve cinsiyet üzerine temellendirilen Amerikan kimlik siyasetinin Amerikan üniversiteleri ve kültürel yaşamında yer edinmeye başlamış olmasıdır. Üçüncü sebepten etnomüzikoloji çalışmalarında alan araştırmasından elde edilen deneyimlerle bağlantılı olarak 90’lı yılların başında ortaya çıkan önemli bir yargı ile ilgilidir. Buna göre insanlar artık parçalanmış ve yerinden yurdundan edilmiş bir dünyada yaşamaktadırlar. Bu durumun sonucu olarak geleneksel, etnik, ulusal, cinsiyete ve sosyal sınıfa bağlı kimlik kategorilerinden bağımsız, öngörülemez şekilde coğrafi, ekonomik, kültürel ve sosyal değişkenlik olanakları ortaya çıkmıştır. Yaşamın rotaları, bir başka deyişle kimliksel tutunum çerçevesinin oluşumu için gereç devşirilen tüm alanlar, artık kökenler kadar, hatta kökenlerden daha fazla önemli hale gelmiş durumdadır.

Psikoloji perspektifi: Kimlik ve benlik

Psikolojide kimlik olgusunun çeşitli yaklaşımlarla ele alındığı görülmektedir. Buna göre bireysel özelliklere ağırlık veren yaklaşım olguyu öz kimlik veya kişisel kimlik, sosyal özelliklere ağırlık veren yaklaşım ise sosyal kimlik terimini kullanmaktadır. Bireysel özelliklere önem veren yaklaşım, kişisel kimliğin oluşumunu, sosyal olanın bireysel alanda yutulmasından hareketle tanımlarken sosyal özelliklere önem veren yaklaşım ise bireyin bir sosyal kategoriye aidiyetini dikkate almaktadır. Rice, kavramın sözlüğe ilk olarak 1950’lerde psikolog Eric Ericson tarafından sokulmuş olabileceğinden ve Ericson’un, bireyin gelişim süreçleri ile ilgili olarak kullandığı ‘kimlik krizi’ şeklindeki klişeyi psikoloji literatürüne kazandırdığından söz etmektedir (Rice, 2007, s. 17-18). Kavramın psikolojideki karşılığı olan ‘benlik’, James ve Mead’ın açıklamalarından sonra Freud’un ‘ego’ kavramını ortaya koymasıyla daha da önem kazanmış, çok sayıda bilimsel tartışmaya ve çalışmaya konu olmuştur (Gezici, 2003, s. 2). Bilgin, benlik kavramının bireyin kendisinin saydığı ve sosyo-efektif bir değer atfettiği özellikler bütünü olarak ‘kim olduğunu’ tanımlama biçimini ifade ettiğini dile getirmektedir (Bilgin, 1994, s. 208). Buna göre başka ve yalnızca bir deyişle benlik, bir öz-bilinç, yani ‘kendi bilinçli varlığının bilincinde’ olma halidir (Karaduman, 2010, s. 2886-2899) Bireyin farkında olduğu ve algılayabildiği tarafı olarak da nitelendirilebilecek benlik, aynı zamanda kişinin bilinçli bir şekilde ‘kendi varoluşu’ olarak adlandırabildiklerinin toplamı, kişinin ‘ben’ olarak ifade ettiklerinin tümüdür (Yıldız, 2006, s. 1). Benliğimiz, zaman içinde herhangi bir anda

farkındalığımız hakkında sahip olduğumuz fikir ve tutumlardan oluşur. Kendimizle ilgili farkındalığımızdan, kendimizi bir varlık olarak nasıl değerlendirdiğimize ilişkin fikirler ortaya çıkmaktadır (Kulaksızoğlu, 2001, s. 113). Benlik, kişinin kendi kimliği, değeri, yetenekleri, sınırları, değer yargıları, amaçları vb. gibi kendisi hakkında algılayabildiği görüşlerinin, duygularının ve tutumlarının tamamı, bireyin kendi benliğine ilişkin tanımı ve kendine ilişkin zihinsel tablosudur (Yörükoğlu, 1993, s. 101-103, Erden ve Akman, 1998, s. 55, Budak, 2001, s. 583, Gardiner ve Gander, 2001, s. 492, Kozacıoğlu ve Gördür, 1995, s. 42-43).

Kimlik kavramının psikolojideki karşılığının ‘benlik’ olduğuna değinildi. Ancak daha tamamlayıcı bir ifadeyle bu farklı iki kavramın varlığının, aslında kimlik sorusunun ele alınış biçimindeki önemli bir farka gönderme yaptığını ve bu iki kavram çerçevesi ile ilgili olarak kimliğin farklı yönlerinin incelemeye alındığına işaret etmek gerekiyor. Yakın tanımlara sahip adlandırmalar gibi görünen ‘kimlik’ ve ‘benlik’ arasındaki bu fark, ya da adı geçen kavramların birbirinin yerine ikame edecek şekilde kullanılmalrı nedeniyle zaman zaman meydana geldiği görülen terminolojik karışıklık için Lipiansky’nin açıklamasına başvurulabilir. Buna göre benlik ya da benlik bilinci, bizzat kişiye gönderme yapmakta ya da kişiyle ilgili ‘tüm bilinç içerikleri’ni kapsayacak şekilde kullanılmaktadır. Kimlik ise oldukça çeşitli ve her an değişmekte olan bu içeriğin istikrarlı, bütünlümlü ve değişmez tarafına işaret etmektedir. Algıdaki seçicilik işlemiyle bilinç içeriklerinin kısmen bastırılması ya da bozulması nedeniyle kimlik, bilinç dışı bazı boyutları da kapsamakta, bu açıdan bakıldığında kavramın ‘benliğe’ göre daha bütünsel bir alana referans yapmakta olduğu ortaya çıkmaktadır. Zira benlik teriminden türetilen *self-image* (benlik imajı) ya da *selffeeling* (benlik hissi) gibi bileşik terimler, kimliğin belirli boyutlarına gönderme yapacak şekilde kullanılmaktadırlar (Aktaran Bilgin, 1994, s. 224). Sonuç olarak benliğin ötekilerle ve toplumla ilişki kurmasının temsili bir kurgusu olarak kimlik, benliğe kıyasla kişiler arası etkileşimi ve sosyal gerçekliğe referansı daha çok içermektedir.

Sosyal antropolojik perspektif ve kimlik

Kavrama ilişkin kültürel ya da sosyal antropoloji perspektifli tanımlara bakıldığında çoğunlukla ruh sağlığı, gelişim ya da eğitim psikolojisi vb. literatüründe tercih edilen benliğin yerini ‘kimlik’ kavramının aldığı görülmekte, aynı zamanda Türkçe kaynaklarda pratik bir tarifin var olduğu ve yaygın şekilde kullanıldığı göze çarpmaktadır. Buna göre kimlik; “...kişilerin, grupların, toplum veya toplulukların Kimsiniz? Kimlerdensiniz? sorularına verdikleri yanıtlardır”. “Kimsiniz? Kimlerdensiniz? şeklindeki sorularla muhatap olanların kendilerine sordukları ben kimim? sorusunun kaynağı, ya bir hayatı sorunsallaştırma biçimi (yani felsefi) ya da bu soruyu sorduracak etkilerle karşı karşıya kalınmasıdır (yani toplumsaldır)” (Güvenç, 1993, s. 3). Tanımda yer verilen ‘ben kimim?’ sorusunun muhtemel sebepleri arasında geçen ‘hayatı sorunsallaştırma biçimi’, kişinin kendini tanıma/tanımlama ihtiyacına ve kimliğin sosyal psikolojik temeline işaret ederken ‘bu soruyu sorduracak etkilere maruz kalınması’ şeklindeki ifade, kişiler arası ilişkilerden doğan ihtiyaçlara, yani kişinin toplum içerisinde yerinin ve aidiyet şemasının oluşturulmasına gönderme yapmaktadır. Kaplan, kimlik kavramının “...temelde kişiyi başkalarından ayıran duygu, tutum, düşünce ve davranışların bütünlüğünü...” (2005, s. 73) İfade ettiğini dile getirirken Güvençle benzer şekilde olgunun ‘tanımlama / tanınma’ (Güvenç/ kimsiniz?) ile ‘aidiyet’ (Güvenç/kimlerdensiniz?) şeklinde iki bileşeni olduğundan söz etmektedir (2005, s. 73). Buna göre tanımlama ve tanınma, ‘ben’in tanınması ve tanımlanması ile ilgidir. Yazar bunun ad, soyad, yaş, meslek vb. bilgileri içeren betimsel kimlikten daha karmaşık ve kapsamlı olacak şekilde kişinin varlığıyla ilgili tüm anlamları içine alan öznel

bir duygunun ürünü olduğunu ifade eder. ‘Kimliğin’ ikinci bileşeni olan ‘aidiyet’ ise kişinin ‘ait olma’ konusundaki başvuru yollarına gönderme yapmakta, bu noktada kimlik, ‘başka bir şeye ait olma/dayanma’ ve ‘insanın kendisini diğerlerinden ayıran özelliklerin neler olduğu’ sorularına cevap bulma ihtiyaçları ile ilgili hale gelmektedir. Bilgin de kimlik kavramını bir kişi veya grubun kendisini tanımlaması (Kaplan/tanımlama-tanınma-Güvenç/kimsiniz?) ve kendini diğer kişi veya gruplar arasında konumlaması (Kaplan/aidiyet-Güvenç/kimlersiniz?) olarak tanımlarken benzer bir tariften yola çıkmakta ve aslında Kaplan ve Güvenç gibi ‘iki bileşene’ işaret etmektedir. Buna göre tanımda söz konusu kavram bir ‘resim’ ve bir ‘adres’ olarak nitelendirilmekte, birinci kısım kişi veya grubun ‘kendi gözündeki resmine’, ikinci kısım ise kişinin ‘diğer kişiler veya gruplar arasındaki yerine’ işaret etmektedir. Burada söz konusu olan resim, dışarıdan çekilmiş bir fotoğraf ya da bizim aynaya bakarak kendimiz hakkında oluşturduğumuz bir imaj değil, diğerleri ile etkileşim içerisinde oluşan bir resimdir. Adres ise geometrik veya coğrafi bir alana değil, psiko-sosyal bir yere işaret etmekte ve kişi veya grubun kendisini kimlere yakın veya uzak gördüğüne bağlı olarak belirlenmektedir (Bilgin, 1994, s. 11).

Kimlik inşasında iki temel dayanak: Aynılaşıma ve farklılaşma

Kimlik “...bazı insanlarla nelerimizin ortak olduğuna ve bizi başkalarıyla neyin farklılaştırdığına ilişkin bir ait olma sorunudur” (Erol, 2002, s. 216). Bu sorun, insanın kendisini ‘ne’ olarak ya da ‘neye’ dayanarak tanımladığı, kendisini diğerlerinden ayıran özelliklerin neler olduğunun belirlenmesi ile ilgilidir. Bu noktada kimlik inşasının iki önemli dinamiği ‘aynılaşıma’ ve ‘farklılaşma’, sorunu çözmede ve ihtiyaç duyulan konumlanmanın yapılmasında rol alır. Grup yaşantısı içerisinde birey, bir yandan gruba ilişkin aidiyetinin onay görmesi ve güven ihtiyacının karşılanması için ötekilerle aynılaşıma, diğer yandan da ben olmak ve kendi tekliğini yaratmak için farklılaşmaktadır. Bu sebeple her ne kadar kimlik, genellikle farklılık arayışını çağırırsa da, benzerlik kurma ya da aynılaşıma arayışı da kimlik oluşumu için son derece temel bir ihtiyaçtır.

Bireylerin ilişkilendikleri kültürel ve sosyal bağlamlara göre kimlikleri çeşitlenebilir. Bu bir kişinin aynı anda birden çok kimliğe sahip olabileceği anlamına gelmektedir (Güvenç, 1993, s. 4-5). Bir matematik öğretmeni sınıfında öğretici, evinde eş, köyünde hemşeri ya da yurt dışına çıktığında sadece bir ‘turist’ olabilir. Bu turist yurt dışına bir tur şirketi aracılığı ile çıkar ancak gezi sonuna kadar diğerleri ile sözlü iletişime geçmezse, kendisi ile aynı turda bulunanlar tarafından muhtemelen sadece fiziksel özellikleriyle tanınacak ancak ‘gruptan biri’ olarak da algılanabilecektir. Elbette turda bulunan diğer katılımcılar ile sözlü iletişimin kurulması, aynı turda olma ortaklığının yanında aynı semtte oturuyor, aynı spor salonuna gidiyor ya da farklı tütün ürünlerini kullanıyor olmak gibi çeşitli benzer ya da farklı yanlar olduğunu da ortaya çıkarabilir. Grupta bulunan kişilerin aynı gezi kulübüne üye oldukları ve düzenli olarak bir araya geldikleri düşünüldüğünde farklı demografik özellikler, farklı kişisel tutum ve motivasyonlar söz konusu olsa bile, üyeler arasında aynı taşıyla seyahat ediyor, aynı yerleri geziyor ve aynı anı paylaşıyor olmaktan kaynaklanan bir ortaklık hissi de doğabilir. Gezi planı tamamıyla grubun üyelerinin isteği doğrultusunda oluşturuluyorsa kişiler birbirlerini benzer ilgi alanlarını paylaşan insanlar olarak da algılayabilirler. Hatta bu ilgi alanlarının benzerliği, grup üyelerini gezi dışındaki zamanlarda da bir araya gelmeye ve paylaşılan ortak değerler için bazı toplumsal sorumluluk projelerinde yer almaya da sevk edebilir. Çeşitli fiziksel, sosyal ya da kültürel özelliklere sahip üyelerden oluşan bu heterojen grup, kendisi ile aynı özelliklere sahip bir başka gezi grubu olmaması ya da grup üyelerinin ‘bu fikri paylaşması’ nedeniyle kendini diğer gruplardan ‘farklı’ hissedebilir ve ‘tek’ olduğunu düşünebilir. Bu grup, sahip olduğu benzerlik ya da farklılıkların ‘bilincinde’

olduğu oranda kendini diğer gruplar arasında 'bir grup' olarak tanımlayabilecektir. İşte gruba ilişkin tanımda yer alan, 'grubu 'x' grubu yapan' bu özellikler çerçevesi, grubun kimlik tasarımına ilişkin çerçeveye, yani grubun ortak/kolektif kimliğine işaret etmektedir. Grup üyelerinin kimlik çerçevesinde yer alan ortak değer ve özellikleri sözlü olarak aktarması ise söylemsel bilincin varlığının göstergesi olacaktır.

Yukarıda örneklenmeye çalışıldığı gibi kimliğin inşa süreci bireysel temelde 'ben'in yaratılmasını, toplumsal temelde ise 'ortak/kolektif kimliğin' yaratılmasını gerekli kılar. Kolektif kimliğin inşası bir 'ortak bilinç' yaratılması ile ilgilidir ve bu tıpkı bireysel kimliklerde olduğu gibi belirli bir insan grubunun kendine özgü ortak bazı niteliklere sahip olduğu ve bir 'tekillik' yaşadığı inancından beslenmektedir. "Kolektif kimlik bir grubun öteki gruplardan farklı olduğunu ortaya koyma ve bunu vurgulama talebidir" (Erol, 2002, s. 223). Ancak bu aynı zamanda bireysel kimlikte olduğu gibi grup içi benzerliklerin de yaratılmasını gerektirmektedir. 'Biz' olma yolunda benzerliklerin ve farklılıkların yaratılması bir ortak değer oluşturmaya ve oluşan değeri paylaşmaya bağlıdır. "Bu bağlamda dil, tarih, yaşam alanı, maddi koşullar gibi öğelerin yanı sıra, topluluğun belleği, kolektif kimliği yapılandıran önemli bir faktör olarak belirlemektedir" (Bilgin, 2007, s. 55).

Kimliksel değişim: Özcü ve yapılandırmacı yaklaşımlar

Kimliği durağan bir yapı olarak gören *essentialist* (özcü) yaklaşım, onun şekillenmesine etki eden faktörleri ve çeşitli etkileşimleri görmezden gelir. Bu yaklaşımla toplumsal kimlik, geçmişten gelen, saf, bozulmamış ve hiç değişmemiş bir temsiller çekirdeği gibidir. Devamı için varlığının korunması gerekmektedir. Bugünün teminatı olan geçmiş, 'öz'ü temsil ederken ancak onun korunup yaşatılması ile toplumsal kimlik ve kimlik sınırları korunabilir. Bu kabul otantik-inoantik/gerçek-gerçek olmayan ayrımını ortaya çıkartmakta ve grup kimliğinin devamı için önem taşıyan geçmiş ile ilgili 'öz'e ilişkin unsurların önemini arttırmaktadır. *constructivist* (yapılandırmacı) yaklaşıma göre ise kültürel kaynaklarla oluşturulan kimliksel yapı kalıcı ve değişmez değil, rastlantısal, kırılabilir, sabit olmayan ve her zaman değişen bir niteliktedir. Kişisel kimliklerde olduğu gibi kolektif kimlikler de, sabit ve verili değildirler. Birlik durumunu oluşturmaya yönelik, değişken ve hareketli bir inşa ile elde edilirler. Bu yönde çeşitli araçları sağlayan ve birleştiren bir ortaklık alanı olarak 'komünite', mensuplarını sahip olduğu anlamlar bütünü etrafında birleştirmekte ve bu anlamlar bütünü, diğer topluluklarla kurduğu ilişki ve bu ilişkinin getirdiği etkileşim çerçevesinde zamanla değişmektedir. Dolayısıyla toplumsal kimlik, tek başına elde edilen, zaman-mekân dışı tözsel bir niteliğe sahip değildir. Tıpkı kişisel kimliklerin de olduğu gibi (Erol, 2002, s. 223). Bireysel, kültürel ya da toplumsal tüm kimlikler karşılıklı söylemsel etkileşimle şekillenen, "...özdeşleşme noktaları tarih ve kültür söylemleri içinde oluşan, değişken özdeşleşme ya da birleşme noktalarıdır". Kimlikten söz etmek bir özellikten değil bir konumlamadan söz etmektir (Hall, 1994, s. 178). Bu konumlamanın yapılması birleşme ve farklılaşma noktalarının ortaya konmasına bağlıdır.

Assmann, kimliksel inşanın bireysel ve ortak boyutları arasındaki paradoksal gözükten bir ilişkiden söz ederken bunu görünüşte birbiri ile çelişen iki tez ile formüle etmektedir. Birinci tez, kimliğin dışarıdan içeriye doğru oluştuğu fikrine dayanmakta ve söz konusu inşada bütünün parçadan daha önemli olduğunu savunmaktadır. Bu yaklaşımda kimlik, her bireyde, ait olduğu gruptaki etkileşim ve iletişime bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. İkinci tez ise ortak kimliğin, grubu kuran ve 'biz' olma bilincini taşıyan bireylerin dışında var olamayacağı kabulüne yaslanır. Bu yaklaşımla ortak kimlik, bireysel bilgi ve bilincin ürünü olarak görülmektedir (Assmann, 2001, s.

131). Sonuçta Assmann, parçanın bütünden ya da bütünün parçadan etkilendiği her iki durumda da kimliğin sosyo genetik bir özellik taşıdığını, kimliğin bu iki yönünün de, belli bir 'kültür' ve dönemin dili, kavramlar dünyası, değerleri ve normları tarafından özel olarak belirlenen ve onlardan etkilenen bilinç sorunu olduğunu, bu durumda toplumun, bireyin karşısında ayrı bir varlık değil, onun kimliğinin inşa sürecinin kurucu bir unsuru olarak ortaya çıktığını söylemektedir.

Conolly, kimliksel yapının her an değişim gösterebilen güvenilmez, zayıf ve 'yanlı' bir insanın ürünü olduğundan söz etmektedir. Bunun nedeni kimliğin kendi varlığını güven altına almak için farklılıktan bir 'öteki' inşa etmeye ya da farklılığı öteki olarak algılamaya ihtiyaç duyması, başka bir deyişle söz konusu insanın ancak farklılığa ve ötekiliğe dönüştürebildikleri oranında gerçekleşebilecek olmasıdır. Ne var ki, ötekinin varlığına bağımlı olma durumu söz konusu inşa sürecinin 'tamamlanması' ve kimliksel sınırların elde edilmesiyle son bulmayacak, ortaya çıkan yapı, yeni koşullara göre farklılığı tekrar ve tekrar tanımlama yeteneğine her zaman bağımlı kalacaktır (Conolly, 1995 s. 93).

Kimlik ve temsil

Kimlik kavramını yapılandırmacı görüşle ele almak, onun oluşumunu pratik ve kolay anlaşılır kılmış gibi görünse de doğal olarak bu yapılandırmayı 'kimin yaptığı' ya da 'nasıl yaptığı' sorularını da beraberinde getirmekte ve kimlik oluşumuna incelenmesi daha güç bir yapı kazandırmaktadır. Temsil teorisine (Rose, 1996, s. 140) ilişkin hakim görüş, bireylerin kimlik oluşturma süreciyle eş zamanlı şekilde, oluşturdukları kimliğin 'temsilcileri' haline de geldikleridir (Rice, 2007, s. 28). Foucault, kimlik yaratmada rol alan kişinin her durumda bir rejim ya da söylemin ürünü olması sebebiyle 'özgür bir temsilci' olmadığından söz eder. Bu görüşü tamamlar şekilde Rose erkeklik, kadınlık, onur, alçak gönüllülük, doğruluk, incelik, vb. kavramlarla ilgili olarak varlığımızı yasallaştırma yöntemlerinin insanlar tarafından oluşturulan mantıksallaştırılmış şemalar tarafından planlanmakta olduğunu öne sürmektedir. Bu durum temsilcilerin özgür olmamaları ile birlikte tasarlanan kimliklerin de 'özgün' olmadıkları anlamına gelmektedir. Bu nedenle birlikte yazar genellikle insanların kendilerini, gene kendi yarattıkları bu temsil şemalarına ve 'benimsemekte zorunlu tutuldukları' temel değerlere karşı koymaktayken bulduklarını dile getirir. Temsil teorisinde öne çıkan diğer görüş, 'kimlik', 'temsil' ve 'güç' arasındaki ilişkiyi vurgulamak ve sorgulamaktan yanadır. Bu yönde ortaya çıkan birkaç soru: Tanımlamayı yapan temsilcilerin kim olduğu, herkesin temsilci olup olamayacağı, temsilcilerin söylemlerin yaratıcıları mı yoksa bireylerin kendilerine sunulan söylemler arasında tercih mi yapmakta oldukları, temsilcilerin birey mi, siyasi olarak motive edilen grup halindeki kimlik yaratıcıları mı yoksa devlet organları mı olduğu, bu durumda kişinin kendi tarafından mı yoksa başkaları tarafından mı tanımlanmakta olduğu şeklindedir. Bu sorular yapılandırmacı görüşü paylaşan ve temsil konusunu sorgulayan kesimin tartışmayı yürüttüğü genel çerçeveye işaret etmektedir (Rice, 2007, s. 29). Bununla birlikte temsil gücü ve etkisinin her bireyde var olduğu ya da bazı bireylerin bu açıdan diğerlerine göre daha önemli pozisyonda oldukları yönündeki görüşlerle 'kimlik oluşturmada temsil ve güç' bağlamına yerleşen tartışma devam eder. Söz konusu tartışma bağlamına yerleşen ve bireylerin birer temsilci olarak görülebileceklerini örnekleyen kimi çalışmalarda müziğin kimliğin taşıyıcısı olması düşüncesinden yola çıkarak kişilerin müzik yapma, müzik dinleme ya da müzikle ilgili çeşitli faaliyetlerde bulunma yönündeki tercih ve davranışları aracılığıyla birer 'temsilci' olarak ele alınmakta olduklarını görmek mümkündür. Bu kapsamda bireylerin aile, okul ya da diğer tüm

idari düzenlerin kalıplaşmış sınırlarından kaçmalarının bir yolu olarak kendi seçtikleri grupla özdeşleşmeleri, birer temsilci olarak ele alınmalarını sağlamaktadır (Rice, 2007, s. 31).

Etnomüzikolojik çalışmalarda kimlik

Psikoloji ve sosyal psikoloji alanlarında oldukça ilgi görmüş ve geniş bir tartışma sahası kazanmış olan 'kimlik', kullanım oranı ve kullanımın çeşitliliği açısından etnomüzikolojik çalışmalarda da benzer bir çerçeveye kazanmıştır. Kullanım oranıyla ilgili durumun temel sebeplerinden biri, elbette etnomüzikolojinin kavramsal dağar açısından adı geçen bilim dallarından beslenen bir disiplin olmasıdır. Çeşitliliğin altında ise araştırma konularının özgül koşullarındaki farklılıklar yatmaktadır. Ortaya çıkan tablo, konuyu 'kategorik' bir biçimde ele almayı güçleştirirken, literatüre yansıyan çalışmalar kimlik kavramı ile ilişkilene biçimleri açısından en genel haliyle, 'bireysel kimlik' ya da 'grup kimliği' bağlamındaki örnekler şeklinde iki ayrı bölüme yerleştirilebilir. Rice, konuyu işevuruk şekilde ele almakta ve örnek çalışmaları kimlik kavramını 'araştırmacıların inceleme konularına uygulayış biçimleri' açısından değerlendirirken dört temel pozisyondan söz etmektedir. Buna göre müziği, önceden varolan ya da gelişmekte olan bir kimliksel yapıyı sembolik açıdan şekillendirmeye olan etkisi bağlamında ele alan çalışmalar ilk kategoriye yerleşir. Araştırmacıların yerleştiği ikinci temel pozisyon, müzik performansının grup kimliğinin oluşumu ve dünyanın herhangi bir yerinde, aynı kimliği paylaşan insanların belirli bir müzik performansı üzerinden birbirleri ile kimliksel bağ kurma yolunda sağladığı fayda ile alakalıdır. Çalışmalarda hakim olduğu görülen diğer iki temel durum ise, müziğin kimliğe duygu ve etkileycilik ile 'pozitif değer' kazandırma yolunda kullanılıyor olmasıdır (Rice, 2007, s. 34-35).

Müziğin 'kendini' 'tanıma/tanımlama' bağlamında 'bireysel kimliğe' katkıda bulunduğu durumlardan birine örnek olarak, Şangay'da yaklaşık iki yüz müzisyenin üyeliğinin bulunduğu dokuz amatör müzik kulübünün aktivitelerini konu alan Lawrence Witzleben'in çalışması (Witzleben, 1987, s. 240-260) gösterilebilir. Söz konusu çalışma *jiangnan sizhu* adındaki özel bir türe ait sekiz parçadan oluşan çekirdek repertuarı çalmada ustalaşan, farklı ekonomik ve sosyo kültürel tabakaya ait kişileri kapsayan çalıcı grubunu konu alır. Buna göre *jiangnan sizhu* müzik kulüplerinden birine katılan üyeler hem Şangay toplumundaki müziği bilen ve müziği yapan küçük bir gruba hem de daha özel bir gruba ait hale gelmektedirler. Witzleben, müzikal kulüplere bu türden bir katılımın, genel bağlamda 'kendini tanımlama ya da anlamada' önemli bir role sahip olduğunu öne sürmektedir. Bununla birlikte yazar, bireylerin bu üyeliği, düşük-statülü işlerine kıyasla daha fazla özsaygı unsuru ve gurur kaynağı sunan bir aktivite olarak gördüklerini iddia etmektedir. Kulübün havası, eğitim, sosyal statü ya da varlığa bağlı sınırları minimize eder şekildedir. Rice'ın bu bağlamda sunduğu bir başka örnek, müziğin 'çeşitli' gruplarla kimliksel aidiyet kurma yolundaki kullanımı ile ilgilidir. Christopher Waterman tarafından yapılan çalışmada Nijerya Ibadan yöresinde bir Yoruba müzisyeni olan Dayo'nun, kendini müzik yoluyla nasıl 'iki' toplumsal gruba dâhil ettiği incelenmektedir. Dayo'nun dâhil olduğu gruplardan biri, müzik grubunun müzik yaptığı üst sınıf, diğeri ise aynı anda gelişip başarıya ulaştığı, müzik grubu arkadaşlarının da içinde bulunduğu alt sınıftır. Sonuç olarak Dayo, bir yandan müzik yaptığı varlıklı müşterilerinin sosyal sınıfına yakın, diğeri yandan da müzik grubundaki arkadaşlarından sosyal bağlamda çok uzak olmayan bir öz-kimlik geliştirmiştir (Waterman, 1990, s. 367-379).

Müziğin 'grup kimliğinin inşası' yönünde kullanılmasına ilişkin örneklerin etnomüzikoloji yazınındaki sayıları oldukça fazladır. Söz konusu çalışmalarda müzik, sahip olduğu karakteristik özelliklerle temsil ettiği kimliğin

'kolektif bağlamda kendini anlama' amacına hizmet etmektedir. Bu noktada özellikle diasporik topluluklar üzerine yapılan çalışmaların yaygınlığından ve söz konusu çalışmalarca genel olarak müziğin, ele alınan kültürel gruba ait kimliksel durum, tutum, davranış ya da değişimin ipuçlarını ortaya koyan önemli bir temsil alanı olarak değerlendirildiğinden söz etmek mümkündür. Örnek olabilecek bir çalışmada, Eskişehir-Karakaya ve İstanbul-Çatalca'da, Kırım Tatarları tarafından düzenlenmekte olan tepreş ritüellerini konu alan Ersoy, anavatana ilişkin tahayyülle birlikte 'içine yerleşilen toplumla' kurulan temasın ve bu temasın niteliğinin, diasporik topluluğun kültürel kimliğinin oluşumuna etki eden önemli 'değişkenler' olduğunu dile getirmektedir (Ersoy, 2010, s. 87). Buna göre araştırmaya konu olan ve Türkiye'nin iki farklı şehrine yerleşen iki diasporik grup, 'içerisine yerleştikleri toplumun ve söz konusu temasın farklı olmasından' doğan sebeplerle, adı geçen ritüelde yer alan, katılımcıların profilindeki fark ile birlikte kullanılan dil, repertuar, kostüm, müzik ya da dans gibi edime ilişkin unsurlar açısından da farklı özellikler sergilemektedir. Bu noktada tepreş ritüeli, söz konusu göçmen grup açısından 'çoklu' kimliksel yapıya işaret eden bir gösterge olarak 'Kırım Türkü' biçimindeki adlandırmanın ötesinde yer alacak daha detaylı deliller sunan, 'iki ayrı' şehire yerleşmekle birlikte ortaya çıkan, anavatana ait farklı imgelemler hakkındaki heterojen yapının somutlaştığı önemli bir kaynak durumundadır.

'Kollektif biçimde kendini anlama' bağlamına yerleşebilecek önemli bir noktaya, benzer bir örnek üzerinden işaret eden Mutlu, mesleki olarak diğerleriyle etkileşim içerisinde olma zorunluluğu nedeni ile ortaya çıkan bir sonuçla müziksel adaptasyon açısından en yetenekli grup olarak gördüğü İzmir-Tepecik'li Romanları konu alan çalışmasında, Tepecik Filarmoni Orkestrası-İlçe de Mozart Olsun projesini çoklu melezleşme pratikleri ekseninde incelerken, müzisyenlerin, repertuara dahil edilen eserler, kıyafet, oturma düzeni, ritim katmanı, ezgi yürüyüşü ya da okur yazarlık gibi belirli semboller üzerinden 'Romanlık'la ilgili sınırları 'dışarıya' karşı bütünleştirici şekilde oluşturarak kullanmakla birlikte, aynı zamanda Tepeciklileri, Murtake, Kuruçaylı (görüşme kişilerinin deyimleri ile 'Çingene'lerden) ya da Bigalılardan ayıran davranış ve söylemlerle 'içeri' yönlü biçimde nasıl şekillendirebildiklerini göstermektedir (Mutlu, 2015, s. 1-4).

Aynı şehirde yürütülen alan çalışmasıyla şekillenen bir başka araştırma, İzmir'de yaşayan Makedonya göçmenlerini konu almakta ve adı geçen kültürel grup açısından etnik kimliğin bir işaretleyicisi olarak müziğin rolünü tartışmaktadır. Araştırmaya göre anavatanın fiziksel göstergelerinden biri halini almış durumdaki tapani grupları ve bakır üfleme çalgıların ve bu çalgılara ait belirli tınların duyulması ile belirli bir coğrafyaya ait anlamlar, topluluğun zihinde canlanmakta ve bu durum, söz konusu çevre tarafından güçlü bir otantiklik tutumu olarak öne çıkarılmaktadır. Yazara göre topluluğun bireyleri arasında kurulan ortaklık düşüncesinde müzik, ana vatana olan özlemi gidermenin ötesinde ana vatandakilerle 'aynı olma' iddiasındaki simgesel rolü ile ortak geçmişin hayal edilmesinde fiziksel bir gösterene dönüşerek, aidiyet iddiasına simgesel düzeyde katkı sağlamaktadır (Çerezcioglu, 2010, s. 97-98).

Adı geçen göçmen topluluğunu konu alan bir başka çalışmada, Çamdibi semtinde bulunan ve söz konusu kültürel grup açısından merkezi öneme sahip durumdaki Müzisyen Kiraathanesi ve Arefe Çalgısı uygulaması konu alınmaktadır. Mekan, müzik ve kimlik ilişkisini örnekleme noktasında önemli bir örneği ele alan yazara göre göçmenler, İzmir'de yerleştikleri başlıca semtlerden biri olarak Çamdibi'nde evlerini ve mahallelerini inşa ederken yeni koşullar altında kültürel kimliklerini de yeniden kurgulayarak, kendilerini kozmopolit İzmir kentindeki diğer kültürel gruplardan farklı kılan ve grup kimliğini yaratan unsurlardan biri olarak 'müziği' vurgulamaktadırlar (Küçükebe, 2017, s. 93).

Etnomüzikoloji yazınında grup kimliğinin inşası yolunda ortaya çıkan ‘ters’ yönlü bir hareketi örnekleyerek, müziğin bu bağlamdaki rolünün daha net görülmesini sağlayan çalışmalar da bulunmaktadır. Bunlardan biri olarak Thompson, *carans* adındaki Hint sınıfı ile ilgili araştırmasında (Thompson, 1991, s. 381-391) ilgi çekici sonuçlar ortaya koymuştur. Buna göre *carans* sınıfına mensup bazı müzisyenler, tarihte batı Hindistan hükümdarları için düzenlenen epik övgü şiirlerinin miras yoluyla geçen icracıları ya da okuyucularıdır. Hükümdarların sırdaşı olarak görülmelerine sebep olan bu konum, *carans*’ların kendilerini babadan oğla müzisyenlik yapmayan kişilerden, özellikle de hükümdarlarla bu seviyede yakın ilişkisi olmayan Müslüman müzisyenlerden, daha üstün görmelerine yol açar. Ne var ki Hindu hükümdarların konumlarının değişmesi sebebiyle *carans* sınıfı mensupları zamanla başka mesleklere yönelmiş ve ortaya çıkan bu yeni durum, ‘grup olarak kendini anlama’ bağlamında bazı anlaşmazlıkların meydana gelmesine sebep olmuştur. Bu noktada grubu karakterize eden özelliklerin neler olduğu, temel doğasını nelerin oluşturduğu, grup üyelerinin profesyonel olarak nasıl davranmaları gerektiği belirsizleşmiş, örneğin şarkı söylemeyi bu sınıfın karakteristik özelliği olarak görüp görmeme konusunda çeşitli ve güçlü anlaşmazlıkların ortaya çıkmıştır.

Müziğin ‘yeni’ kimliklerin oluşumuna ‘katkıda’ bulunduğu dair ikna edici bir örnek, Peter Manuel’in, Flâmenko’nun İspanyol toplumundaki üç farklı grupta ilişkilendirildiğini öne sürdüğü çalışmasıdır (Manuel, 1989, s. 47-65). Manuel tarafından incelenen örnek durumda müzik, sadece sosyo-kültürel yapının pasif bir yansıması olarak değil onun ‘kurucu’ bir unsuru olarak ele alınmakta ve Flâmenko müziğinin modern Endülüs kimliğinin şekillenmesinde yardımcı olan, bu kimliği ifade etme fonksiyonuna sahip önemli bir unsur olduğu ileri sürülmektedir. Yazarın çalışmasında dikkat çektiği bir diğer önemli nokta müzik aracılığıyla kendini anlama şeklindeki bu yapılandırma veya kimlik oluşumunun, değişime ihtiyaç duyulduğunda ya da kimliklerin değiştirildiği süreçte ortaya çıkmış olmasıdır.

Yapılandırmacı görüşün benimsenmesi, kimliğin çok yönlü yapısını ve bu çok yönlü ifade alanına ilişkin değişken kullanım olanaklarını daha da ilgi çekici hale getirmektedir. Çünkü bu görüşle birlikte bireylerin ya da toplumsal grupların kalıcı, derin ve değişmez ‘tekil’ kimlikler yerine her zaman değişebilen çok katmanlı ve çok yönlü ‘oynak’ kimliklere sahip oldukları düşüncesi birlikte gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında bir kültürel performans ve bir kültürel bağlam olarak müzik, çok yönlü kimliksel yapıların ifade edilmesi için verimli bir alan sağlar. Bu alan dâhilinde müziğin sahip olduğu melodi, ritim, tını vb. tüm işitsel bileşenler, kendilerine has özellikleri ile kimliğin çok yönlü taraflarını sembolize etmede ideal öğeler olarak değer kazanmaktadırlar. Bu noktada özellikle ‘çalgıların kullanımları’, ‘çalgıların melez kullanımları’ ya da ‘çalgının melezleşmesine’ ilişkin örnekler, kimliksel kodlara gönderme yapmakla birlikte onun değişmekte olan bazı birimleri ile ilgili yeni duruma görünürlük kazandırma yönündeki güçlü potansiyelleri ile ilgiyi hak etmektedirler. Kemani göğse, arşeyi de ortasına yakın tutarak çalma şeklindeki davranışın, çalıcı, dinleyici ya da çalgı yapımcısı olsun, kemanla ilişkilendirilmiş ve söz konusu kültürel kodla tanışmış bir kişi için, “çoğu zaman da küçültücü bir şekilde (Yükselsin, 2009, s. 456)” ‘Roman’ kimliğine gönderme yapması, ney çalgısının Mercan Dede’nin müziksel bağlamı içerisindeki kullanımı ile birlikte ortaya çıkan ‘elektronik tasavvuf müziği’ şeklindeki ‘yeni’ tanımlama (Küçükbebe, 2013, s. 125) ya da yetmişli yıllar Türkiye’sinde ortaya çıkarak Anadolu pop akımına öncülük eden gruplardan biri olarak Üç Hürel müzik grubu ve ‘saz-gitar’ isimli çalgıları (Bilgin, 2008, s.27) söz konusu bağlama yerleştirilebilecek ve ülkemiz etnomüzikoloji yazını içerisinde sunulmuş örnekler olacaktır.

‘Çalgıyı’ farklı kimliksel yapıların ya da değişen kimliksel yapıların bir göstereni olarak ele alan etnomüzikolojik çalışmaların sayısını arttırmak mümkündür. Bunlardan biri (Turino, 1984, s. 253-270), Peru’nun yüksek dağlık kesimlerinde yaşayan halka ait üç farklı toplumsal kimliğin ortaya çıkışı ile söz konusu kimliklerin ortaya çıkışında müziğin üstlendiği rolü konu almaktadır. Buna göre müzisyenler kullandıkları *charango* isimli çalgının tercih edilen türü ve kullanılış biçimi ile farklı toplumsal kimliklere gönderme yapmaktadırlar. Adı geçen çalgının arkası düz ve metal telle yapılmış olan türü, blok akortlarla çaldığında yerel nüfusa ait olma ve yerel halkla özdeşleşme duygularını ifade ederken, arkası yuvarlak ve naylon telle yapılmış olanı, melodiler üçlü aralıkta çalınarak kullanıldığı zaman, üst sınıfa özgü değerlere bağlılık ve bu sınıfın kimliği ile bağdaştırılma arzusu ifade etmektedir. Söz konusu çalışmada Turino, üç kimliğin üçüne de atıfta bulunmayı içeren performanslar sergilediğinde ise *mestizo* kimliğinin simgesel olarak vurgulanmış olduğunu dile getirmektedir. Daha yakın tarihli bir başka çalışmada (Dawe, 2003, s. 263-283) otoritenin, erkekliğin, köy kimliğinin, Giritli olmanın ve geleneğin sembolü olarak *lyra* ve bu çalgının yapısında meydana gelen değişikliklerle ‘doğu’ yerine batıyla, ‘halk’ üslubu yerine ‘klasik’ üslupla özedeştirilecek şekilde ‘kemanlaştırılması’ konu alınmıştır. Ada halkının değer ve inançlarını yansıtmının ötesinde bu yapıların şekillenmesine de yardım eden çalgıyı konu alan çalışmada kuramsal çerçeve, ilk olarak Chris Shilling’in kullandığı ve adlandırdığı (Shilling, 2003, s. 280) fiziksel beden ve beden politikası arasındaki karşılıklı ilişki temelinde kurulmaktadır. Aynı çalgıyı farklı bir sorgulamayla ele alan Çolakoğlu, ‘armudi biçime sahip, tellere tırnak teması suretiyle çalınan’ ismiyle sunulan genel bir sınıf altında incelediği kemençe çeşitlerini, tarih boyunca çalındıkları bölgeler olarak Balkan ve Anadolu coğrafyaları kapsamında ele almış ve çalgının bulunduğu toplumun kültürel öğelerine uyacak şekilde nasıl evrildiğini ‘sosyal kimlik teorisi’ ekseninde tartışarak incelemiştir (Çolakoğlu vd., 2008, s. 67-68).

Bazı durumlarda müzik, güç sahiplerine karşı koyma yolunda kendini tanımlama ve muhalif tavrı ortaya koyma amacına hizmet edebilir. Güçlülerin medya aracılığıyla eğitim ve propagandayı kontrol altında tuttuğunun kuvvetli şekilde hissedildiği dönemlerde müzik, buna karşı direnenlerin kimlik tasarımlarını ifade etme ve aktarmalarına imkân sağlamaktadır. Elbette bu durumun karşıt yönü olarak güç sahipleri de kurumları ve toplumları baskı altında tutma, dönemin anlayış ve gerekleri doğrultusunda kültürü yeniden inşa etme ve resmi ideolojiyi yaygınlaştırma yolunda öngördükleri ‘kimlik’ tasarımlarını aktarmanın bir aracı olarak müziği kullanabilmektedirler. Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında Türkiye’de, geleneksel müziklerin araştırılıp incelenmesinden daha çok ‘yeni medeniyetin’ müziğini ‘oluşturma’ (Altınay, 2004, s. 3) amacı taşıyan halk müziği çalışmaları ve bu kapsamda Türk Halk Müziği türüne ait eserlerin derlenerek çok sesli müzik tekniğiyle yeniden seslendirilmeye çalışılması, konu bağlamına yerleşen çok sayıdaki örnekten biri olacaktır. Cumhuriyet sonrasında hız kazanan batılılaşma hareketleri ile birlikte devlet politikalarının etkisi ile oluşturulan TRT çok sesli halk müziği koroları ve ilişkili bir proje olarak çağdaş çok sesli müziği icra etmeye elverişli hale getirme amacıyla yerel çalgılarda bazı yapısal değişikliklere gidilmesi, çağdaş kimliğin temsilcisi olarak görülen piyano, keman ve mandolin gibi batı çalgılarının, batı müziği eşit yedirimli dizgeleriyle okul şarkıları ya da yerel ezgileri seslendirmek için dönemin Köy Enstitüleri müzik derslerinde kullanıma girmiş olmaları, konuyu ele alanlarca döneme ait resmi ideolojinin müzik aracılığıyla yaygınlaştırılmaya çalışıldığının başlıca emareleri olarak görülmektedir (Hasgül, 1996, s. 43-46).

90’lı yıllardan itibaren yirmi yıllık bir süreçte Türkiye’de çekilip sinema filmi ya da televizyon dizi filmi olarak yayınlanmış çalışmalar arasındaki üç örnek üzerinden hareketle, aynı kültürel grubu farklı bir açıdan ele almayı hedefleyen bir başka araştırma (Kurtişoğlu, 2010, s.27-34), Roman kimliğinin etnik ve müzisyenlik temeline bağlı özelliklerle temsil edilme biçimini konu almakla birlikte söz konusu kimliksel yapının kişinin bilincinden bağımsız

şekilde toplumsal yargı sistemleriyle nasıl oluşturulduğunu da sorgulamaktadır. Buna göre 90'lı yılların siyasi koşullarıyla birlikte yaşanan çok yönlü göçle ilişkili olarak etnik ve dini yapı bakımından eskisine oranla daha da çeşitli hale gelen yeni Türkiye'de, özel televizyonların arda arda kuruluşuyla pop müziğin tekrar canlandığı ve televizyon dizilerinin çoğaldığı bir dönemde, 'öteki'ye önyargısız bakılabilirliği öğretmeyi amaçlayan Cümbüş Sokak ile iletişimin ve haberleşmenin artışıyla yaygın hale gelen pop kültürü, küreselleşme ve küresel kapitalizmin etkisiyle ortaya çıkan 'çok kültürlülük', 'farklılıkların zenginliği' ya da 'etnik bilinç' söylemlerinin sıkça duyulduğu 2000'li yıllarda yayınlanmış olan Cennet Mahallesi isimli yapımlarda, Roman vatandaşlar için kavgacı, gürültücü ve fakir olsalar da iyi yürekli, namuslarına düşkün, devletine karşı gelmeyen, tehdit edici olmayan, romantik ve zararsız müzisyenlerdir yargısı hakim kılınırken, söz konusu kültürel gurup için, apolitik olmakla ilgili göndermelerle birlikte toplumda varolan stereotipi değiştirerek yeni ve olumlu bir kimlik oluşturma çabası ile, uygun görülen kimliksel sınırın çerçevesi, belirgin hatlarla çizilmektedir (Kurtişoğlu, 2010, s.28-29).

Müzik, diasporik toplulukların karşılaştığı kültürel ayrılık neticesinde ortaya çıkan yeni kimlik arayışına eşlik ederek, dönüşümün izini sürmeye imkan veren önemli bir kaynak halini alabilir. Bu durumu göçmen bir topluluk üzerinden inceleyen ve Almanya'da yaşayan Türkler ile ilişkili olarak, kültürel kimliğin dönüşüm sürecini görünür kılan, geçirilen her evrenin anlatıcısı durumunda olan önemli bir yapı olarak müziği gözlemleyen Güney ele almaktadır (Güney vd., 2013, s. 251-271). Buna göre ilk evre, göçmen alımı öncesinde yer alan, batı yönelimli müzisyenler ile müzik eğitimi almak için Almanya'ya gelen öğrencilerin oluşturduğu, 1961 öncesi dönemdir. Genellikle halk müziği formlarındaki, vatan hasreti ve yalnızlık konulu eserlerin, daha çok doğaçlamaya dayalı şekilde icra edildiği ikinci evre ise 1961 yılı sonrasında geçici işçi alımı ile başlar. Anavatana dönüş fikrinin artık neredeyse tamamen ortadan kalktığı ve zorunlu uyum fikrinin ortaya çıktığı sonraki dönemde, önceki döneme göre sosyal hayata entegre olmayı kabullenen topluluğun serbest zaman eğlence ihtiyacını karşılayacak şekilde tüketilen, Türkiye'den getirilen popüler isimlerle gerçekleştirilen gurbetçi konserleri ile anavatandaki koşullarla paralel özellikler göstererek bu çevre içinde de dolaşıma giren arabesk müzik önemli yer tutmuştur. Seksenli yıllarda ortaya çıkan sisyasi eğilimli şarkılar ve kamusal alandaki dışlanmaya karşı bir cevap niteliği taşıyan 90'lı yılların Türk pop müziği ile rap, bir zamanların arada kalmış ya da dejenere olmuş göçmenliğini değil, aksine yaratıcı öznelerin ve zengin bir kültürel alışımın gerçekleştiği, dönemleri karşılayacak şekilde, yazarın çete evresi, söylemsel yeniden üretim ve dünya kültürü aşamaları şeklinde kendi içerisinde üç ayrı kademedede ele aldığı hip hop evreleri ile birlikte bütünüyle ele aldıklarında Alman toplumunda Türk göçmenlerin yaşadığı psikososyal ve kimliksel dönüşümünü anlatmaktadırlar (Güney vd., 2013, s. 255-266).

Sonuç

Kimlik kavramının 80'li yıllardan itibaren sosyal bilim çalışmalarında giderek daha fazla iş gören ve neredeyse sürekli başvurulmuş bir kaynak halini aldığından, sosyoloji ve sosyal antropolojinin ilgi alanına girmesiyle birlikte etnomüzikoloji çalışmalarında da sıklıkla yer almaya başlamış olduğundan çalışmanın başlarında söz edilmişti. Bu durumun temel sebeplerinden biri, elbette toplumsal değişim ve sosyalbilimcilerin artık yeni koşullar için farklı bir ele alış biçimine ihtiyaç duymasıydı. Toplumsal değişim, beraberinde yeni yaşam biçimlerini ve anlam kalıplarını ortaya çıkarmış, insan topluluklarının ya da topluluğun bir üyesi olarak 'insanın', kendisini toplum nazarında bir birey olarak algılama yolunda başvurabileceği alternatif kimliksel kategoriler de yaratmıştı. Toplumsal yapıda ortaya çıkan bu dönüşüm ile paralel şekilde biçimlenen, gerek toplumsal gerekse bireysel

temelde olsun, kimliksel algıya ilişkin çeşitli ve öngörülemez kadar hızlı şekilde değişebilecek yeni davranışın dinamiklerini çözümlenme ve anlatma çabası, etnisite ve etnik kimlik kavramlarının anlamını da genişletmiştir. Böylelikle önceleri sadece belirli bir ırksal kökene aidiyetle ilgili anlam taşıyan etnisite ile birlikte ‘kimlik’ de sosyal bilimsel çalışmalar açısından daha geniş potansiyel gönderme sahasına sahip, esnek ve sık kullanılan bir kavram haline gelmiştir. Bu durumla ilişkili şekilde, anlam pekiştirme, anlamın paylaşımını ve aktarımını sağlama, onun değişimine aracılık etme ya da bu yolda ortaya çıkan davranış tercihlerine görünürlük kazandırma gibi çok yönlü kullanım olanağına sahip kültürel bir ürün olarak müziğin işlevi ve söz konusu davranışın doğasını ‘kimliksel’ bağlamda çözümlenmeye soyunan etnomüzikolojik çalışmalar içerisindeki ele alınış biçimi de çeşitlenmiştir. Kavramın analiz potansiyeli ve belki de ‘etno’ müzikoloji alanının gövdesine outran özel içeriği nedeni ile ortaya çıkan bu çeşitlilik, ilk bakışta olumlu bir görüntü akla getirirse de art zamanlı şekilde disiplinler çizgide ortaya çıkan bir öz eleştirinin de sebebidir. Etnik, ulusal, bölgesel, dinsel, sınıfsal, melez, grup, kabile ya da sosyal vb. gibi başlıklarla birlikte bu gün dünyanın neredeyse her bölgesinde yürütüldüğü görülen ‘çeşitli’ çalışmalarda, araştırma konularının özgül koşulları gereğince kullanıla gelen kimlik kavramının, ele alınış biçimi açısından ortaya çıkan bu ‘parçalı’ durum, aynı zamanda yapısal bir zayıflığın varlığı ‘sorusu’ ile birlikte söz konusu durumu aşmak için artık birleştirici ve tutarlılık oluşturan, kapsayıcı çalışmalara ihtiyaç duyulduğu yönündeki tartışmayı¹ da gündeme getirmiştir Kısa bir değerlendirme ve söz konusu tartışmaya bir yönüyle katılmak gayesiyle, gerek ülkemiz gerekse ülkemiz dışında ortaya konan çalışmalar üzerinden bakarak Rice’in sunduğu dört temel pozisyonun, araştırmacıların kimlik kavramını çalışma konularına uygulayış biçimleri açısından ‘tanımlayıcı’ olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bununla birlikte ele alınan örneklerin de gösterdiği üzere çoğu çalışmanın aynı anda birden fazla pozisyon ile ilişkilendirilebilecek olması, konuyu kategorik biçimde ele almanın sağlayacağı yararın sorgulanmasına yol açmaktadır. Sonuç olarak kimliksel yapının tutunum sınırlarının oluşumu için ihtiyaç duyulan malzemenin temin edildiği alana işaret eden bir kavram olarak kültür’ün, müzik araştırmalarında ele alınması gerekli bir bağlam olarak öne çıkışını izler şekilde kimlik kavramı da bu alanda yapılan çalışmaların bir parçası olmuş ve etnomüzikoloji tartışmalarında sıkça başvurulan bir kavram haline almıştır. Genel bir değerlendirme ile etnomüzikoloji yazınındaki çalışmalara yapılandırmacı görüşün hâkim olduğu ve söz konusu çalışmaların hemen hepsinde, müziğin toplumsal kimliği yapılandırmada ‘yardımcı’ bir rol üstlendiğinin dile getirildiği görülmektedir.

¹ Söz konusu tartışma ile ilgili bilgi için bkz. Rice, T. 2007, s. 17-38, Reily, S. 2010, Discipline or Dialogue (A Response to Timothy Rice) *Ethnomusicology*, vol. 54 (2), s. 331-333, Warden, N. 2016, Ethnomusicology’s “Identity” Problem: The History and Definitions of a Troubled Term in Music Research, *El Otdo Pensante*, vol. 4 (2), s. 1-21, Scruggs, T.M. 2010, Response to Rice, *Ethnomusicology*, vol. 54(2), s. 333-334.

Kaynakça/References

- Altınay, R. (2004). *Cumhuriyet döneminde türk halk müziği (Kitaplar – Makaleler – Nota Yayınları)*, Balçova Kaymakamlığı Yayınları, İzmir.
- Assmann, J. (2001). *Kültürel bellek*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bilgin, N. (2007). *Kimlik inşası*. İzmir: Turmaks Yayıncılık.
- Bilgin, N. (1994). *Kimlik sorunu*. İzmir: Ege Yayıncılık.
- Bilgin, T. (2008). *Moğollar Grubu örneğinde Anadolu pop ve Türkiye’de kültürel modernleşme*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Müzik Bilimleri Anabilim Dalı, İzmir.
- Budak, S. (2001). *Psikoloji sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Conolly, E. W. (1995). *Kimlik ve farklılık*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Çerezcioğlu, A. B. (2010). İzmir Makedon göçmenlerinde etnik kimliğin bir işaretleyicisi olarak müzik. *Folklor Edebiyat*, 16(62), 85-100, Lefkoşa.
- Çolakoğlu, G., Karahasanoğlu, S. (2008). Armudi kemaççe: Farklı toplumlar, farklı işlevler ve farklı sosyal kimlikler. *İtü Dergisi*, 2, 57-68, İstanbul.
- Dawe, K. (2003). Lyres and the body politic: Studying musical instruments in the cretan musical landscape. *Popular Music and Society*, 26(3), 263-283. New York, Routledge.
- Erden, M., Akman, Y. (1998). *Eğitim psikolojisi: Gelişim-öğrenme-öğretme*, Arkadaş Yayınevi, Ankara.
- Erol, A. (2002). *Popüler müziği anlamak: Kültürel kimlik bağlamında popüler müzikte anlam*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Ersoy, İ. (2010). *Kırım Tatar ritüeli ekseninde “Tepreş” ekseninde diaspora kimlik ve müzik*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Gardiner, W., Gander, J. Mary. (2001). *Çocuk ve ergen gelişimi*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Gezici, M., Gülden, G. (2003). Çalışan kadınların ve ev kadınlarının benlik-algısı ve benlik-kurgusu açısından karşılaştırılması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 18, 1-14, Ankara.
- Güney, S., Pekman C., Kabaş, B. (2013). Sokaklardan “Club”lara: Alman-Türk gençliğinin müzik serüveni. *Sosyoloji Dergisi*, 27, 251-271.
- Güvenç, B. (1993). *Türk kimliği: Kültür tarihinin kaynakları*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Hall, S. (1994). *İdeolojinin yeniden keşfi: Medya çalışmalarında baskı altında tutulanların geri dönüşü, medya, iktidar ve ideoloji*. der. ve çev: Mehmet Küçük. Ankara: Ark Yayınları.
- Hasgül, N. (1996). Cumhuriyet dönemi müzik politikaları. *Dans Müzik Kültür*, 62, 27-49. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Kaplan, A. (2005). *Kültürel müzikoloji*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Karaduman, S. (2010). Modernizmden postmodernizme kimliğin yapısal dönüşümü. *Journal of Yaşar University*. 17, 2886-2889, İzmir.
- Kozacıoğlu, G., Ekberzade, G., H. (1995). *Bireyden topluma ruh sağlığı*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Kulaksizoğlu, A. (2001). *Ergenlik psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kurtişoğlu, B. (2010). Müzik ve roman kimliği üzerine üç örnek. *Porte Akademik*, 1(1), 27-34, İstanbul.
- Küçükebe, H. (2017). Mekan, müzik ve kimlik ilişkisi ekseninde Çamdibi Müzisyen Kıraathanesi ve “Arefe Çalgısı”. *Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı Dergisi*, 11, 93-110. İzmir.

- Küçükbebe, M. (2013). Etnomüzikolojide çalgı odaklı çalışmalar ve kültürel bağlamıyla çalgı. *Anadolu Üniversitesi Sanat & Tasarım Dergisi*, 5, 118-131. Eskişehir.
- Manuel, P. (1989). Andalusian, gypsy, and class identity in the contemporary Flâmenko complex. *Ethnomusicology*, 47-65, University of Illinois Press.
- Mutlu, K. (2015). Kültürel Melezlik bağlamında Tepecik Filarmoni Orkestrası. *Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı Dergisi*, 6, 1-12. İzmir.
- Reily, S. (2010). Discipline or dialogue (AResponse to Timothy Rice). *Ethnomusicology*, 54 (2), 331-333.
- Rice, T. (2007). Reflections on music and identity in musicology. *Musicologija*, 17-38.
- Rose, N. (1996). Identity, genalogy, history. *Questions Of Cultural Identity*, 128-150, Sage Publications, London.
- Scruggs, T.M. (2010). Response to rice. *Ethnomusicology*, 54(2), 333-334.
- Shilling, C. (1993). *The body and social theory*. Sage Publications, London.
- Thompson, G. (1991). The carans of gujarat: caste identity, music, and cultural change. *Ethnomusicology*, 35(3), 381-92, University of Illinois Press.
- Turino, T. (1984). The Urban-Mestizo charango tradition in Southern Peru: A statement of shifting identity. *Ethnomusicology*, 28(2), 253-270.
- Warden, N. (2016). Ethnomucology's "Identity" problem: The history and definitions of a troubled term in music research, *El Otdo Pensante*, 4(2), 1-21.
- Waterman, C. (1990). Our tradition is a very modern tradition: Popular music and the construction of Pan-Yoruba identity. *Ethnomusicology*, 34(3), 367-79, University of Illinois Pres.
- Witzleben, J., L. (1987). Jiangnan Sizhu Music Clubs in Shanghai: Context, concept and identity. *Ethnomusicology*, 31(2), 240-60, University of Illinois Press.
- Yildiz, M. (2006). Benlik kavramı ve benliğin gelişiminde dinin rolü. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 23., 88-127, İzmir.
- Yörükoğlu, A. (1993). *Gençlik çağı ruh sağlığı ve ruhsal sorunlar*. İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.
- Yükselsin, Y.İ. (2009). Satılık havalar: Batı türkiye roman topluluklarında bir müziksel zanaatkarlık biçimi olarak "Çalgıcılık". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(8), 452-463.